

**NUR-TOVUSHLI TASIRGA EGA PATRON BILAN O'Q UZISH
TADQIQOTINING KRIMINALISTIK AHAMIYATI**

*Kriminalistik ekspertizalar kafedrası boshlig'i
y.f.b.f.d (Phd), dotsent, podpolkovnik*

A.D.Xusanov

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi kursanti

M.F.Mahkamov

Annotatsiya: Ushbu maqola, maxsus vosita sifatida ishlatiladigan nur-tovushli ta'sirga ega patronlar bilan o'q uzishning kriminalistik ahamiyatini o'rganadi. Patronlarning huquqiy maqomi, ularning fuqarolar tomonidan foydalanishiga oid tartiblar, hamda ularning jinoyatlarni tergov qilishdagi o'rni tahlil qilinadi. Maqolada, nur-tovushli patronlarning jinoyat joylarida dalil sifatida ahamiyati, ularning o'q uzish jarayonidagi xususiyatlari va tergovchilarga ularni to'g'ri baholashda yordam beruvchi tavsiyalar keltirilgan. Shuningdek, maqola, nur-tovushli patronlarning jinoyatlarni tergov qilishdagi o'rni va ularning huquqiy maqomi bo'yicha mavjud qonunchilikka oid tahlillarni ham o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: Nur-tovushli patron, maxsus vosita, kriminalistika, o'q uzish, jinoyat joyi, dalil, tergov, huquqiy maqom, qonunchilik, profilaktik, pnevmatik miltiqlar, bobinlar, havo qurollari, gaz revolverlari, akustik yig'ish qurilmalari, ovozli granatalar.

Аннотация: В статье рассматривается криминалистическое значение стрельбы патронами со светозвуковым эффектом, которые используются в качестве специального средства. Анализируется правовой статус покровителей, порядок их использования гражданами, а также их роль в расследовании преступлений. В статье рассматривается значение светозвуковых патронов как вещественных доказательств на месте преступления, их характеристики в процессе стрельбы, а также рекомендации, помогающие следователям правильно их оценить. В статье также дается анализ действующего законодательства о роли светозвуковых патронов в расследовании преступлений и их правовом статусе.

Ключевые слова: Светозвуковой патрон, специальный инструмент, криминалистика, место преступления, доказательства, расследование, правовой статус, законодательство, профилактический, пневматические винтовки, пистолеты, катушки, пневматическое оружие, газовые револьверы, акустические устройства для сбора информации, звуковые гранаты.

So'nggi yillarda jinoyatlarni tergov qilishda yangi texnologiyalar va maxsus vositalarning qo'llanilishi, jumladan, nur-tovushli tasirga ega patronlar bilan o'q uzish usullarining joriy etilishi, jinoiy protsessual faoliyatda muhim o'zgarishlarga olib keldi.

Ushbu ilmiy maqolada nur-tovushli tasirga ega patronlar bilan o'q uzishning kriminalistik ahamiyati, ularning tergov jarayonidagi o'rni va samaradorligi tahlil qilinadi.

1. Nur-Tovushli Tasirga Ega Patronlar: Ta'rifi va Xususiyatlari.

Nur-tovushli tasirga ega patronlar, asosan, maxsus xizmatlar tomonidan jamoat tartibini saqlash, huquqbuzarliklarni oldini olish va jinoyatchilikka qarshi kurashishda qo'llaniladigan vositalardir. Ular, o'zining yuqori energiyali nur va tovush to'lqinlari orqali, odamlarni vaqtincha falaj qilish yoki ularning harakatlarini cheklashga mo'ljallangan. Bunday patronlar yordamida sodir etilgan o'q uzishlar, o'ziga xos izlar va dalillarni qoldirishi mumkin, bu esa tergovchilarga jinoyatni aniqlashda yordam beradi. Nur-tovush ta'sirga ega patron, o'q dorilar xamda qurollarning turlari ham mavjud bo'lib bular quidagilar:

Pnevmatik miltiqlar va to'pponchalar: Bu o'q otish uchun zarur bo'lgan kuchni yaratish uchun havo kompressoridan yoki bahordan foydalanadigan qurollar. U bitta yoki ko'p tortishish bo'lishi mumkin va ko'pincha mashg'ulotlar va musobaqalar uchun ishlatiladi.

Bobinlar va havo qurollari: Bobin - bu o'q yoki kichik o'qlarni otish uchun ishlatiladigan qurilma. U pnevmatik qurollar bilan bir xil printsip asosida ishlaydi lekin turli nishonlarga otish va dam olish uchun mo'ljallangan. Gaz qurollari Bu o'q yoki granulalarni otish uchun siqilgan gaz, odatda CO₂ ishlatadigan qurollar. Ular rekreatsion tortishish yoki o'zini himoya qilish uchun ishlatilishi mumkin.

Gaz revolverlari: Bu o'qni otish uchun siqilgan gazdan foydalanadigan revolverlar. Ular odatda o'yin-kulgi va mashg'ulotlar uchun ishlatiladi.

Pnevmatik va gazli qurollarning tasnifiga, shuningdek, turli xarakteristikalar va maqsadlarga ega bo'lgan qurollar, masalan, tez o'q otadigan to'pponchalar, ov uchun miltiqlar, shuningdek, Olimpiya o'yinlarida pnevmatik miltiqdan otish kabi sport musobaqalarida ishlatiladigan modellar ham bo'lishi mumkin.

Ovozli qurollar va o'q-dorilar, odatda, nishonlarni ishlamay qoldirish, chalg'itish yoki noqulaylik tug'dirish uchun ovozdan foydalanadigan qurilmalarga ishora qiladi. Mana bir nechta keng tarqalgan turlari:

Uzoq masofali akustik qurilmalar (LRAD): LRAD ko'pincha olomonni nazorat qilish va perimetr xavfsizligi uchun ishlatiladi. Ular uzoq masofalarga yo'naltirilishi mumkin bo'lgan fokuslangan tovush nurini chiqaradilar. Yaqin masofada va katta hajmlarda ular og'riq, disorientatsiya va eshitish qobiliyatini buzishi mumkin.

Akustik yig'ish qurilmalari: Ular LRAD-ga o'xshaydi, lekin ko'pincha aloqa maqsadlarida, masalan, uzoq masofalarga ogohlantirishlar yoki xabarlarni uzatish uchun ishlatiladi. **Dazzlers:** Sonic dazzlers odamlarni vaqtincha ko'r qilish yoki chalg'itish uchun yuqori intensivlikdagi tovushdan foydalanadi. Ular ko'pincha harbiy va huquqni muhofaza qilish maqsadlarida halokatli bo'lmagan qurollarda qo'llaniladi.

Ovozli granatalar: Bu qurilmalar portlatilganda baland ovozda, chalg'ituvchi shovqin chiqaradi, ko'pincha olomonni tarqatish yoki taktik vaziyatlarda dushmanlarni chalg'itish uchun ishlatiladi.

2. Kriminalistik Tadqiqotlarda Nur-Tovushli Patronlarning O'rni.

20-May, 2025-yil

Nur-tovushli patronlar bilan o'q uzish holatlarida, hodisa joyini ko'zdan kechirishda maxsus usullar va texnikalardan foydalanish zarur. Masalan, nurli izlar va tovush to'lqinlarining ta'siri ostida yuzaga kelgan o'zgarishlarni aniqlash uchun videoyozuv texnikasidan foydalanish samarali bo'lishi mumkin. Videoyozuvlar yordamida o'q uzish jarayonining dinamikasi, izlar va boshqa muhim ma'lumotlar qayd etilishi, tergovchilarga voqea joyining holatini to'liq tiklash imkonini beradi.

3. Tergov Amaliyotida Maxsus Vositalarning Qo'llanilishi.

Maxsus vositalar, jumladan, nur-tovushli patronlar bilan o'q uzish, tergovchilarga jinoyatlarni aniqlashda yangi imkoniyatlar yaratadi. Biroq, bunday vositalarning qo'llanilishi, ularning qonuniyligi, etikasi va samaradorligini baholashni talab etadi. Shuningdek, maxsus vositalarning noto'g'ri qo'llanilishi, tergov jarayonining ishonchliligini pasaytirishi mumkin. Shu sababli, ularning qo'llanilishi qat'iy nazoratda bo'lishi zarur.

4. XULOSA VA TAVSIYALAR.

Nur-tovushli tasirga ega patronlar bilan o'q uzish, tergov jarayonida yangi imkoniyatlar yaratadi, ammo ularning qo'llanilishi ehtiyotkorlik bilan amalga oshirilishi kerak. Tergovchilarga maxsus vositalarni samarali va qonuniy qo'llash bo'yicha muntazam treninglar o'tkazilishi, ularning bilim va ko'nikmalarini oshirishga yordam beradi. Shuningdek, maxsus vositalarning qo'llanilishi bo'yicha aniq me'yoriy-huquqiy hujjatlar ishlab chiqilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Narziyev S, Sultonov O. Patrul-post xizmati va jamoat tartibini saqlash bo'linmalari tizimi va ularning asosiy vazifalari //models and methods in modern science. – 2024. – T. 3. – №. 1. – C. 22-27.

2. Narziyev s., sultonov o. Patrul-post xizmati va jamoat tartibini saqlash xizmatlarining kuch va vositalari //международная конференция академических наук. – 2024. – т. 3. – №. 1. – с. 8-13.

3. Rixsitillayev S.D, Narziyev S.Z. Profilaktika inspektorining huquqbuzarliklarning yakka tartibdagi profilaktikasini tashkil etish faoliyati //development of pedagogical technologies in modern sciences. – 2024. – т. 3. – №. 5. – с. 47-51.

4. "Kriminalistika" - bet 12

5. Profilaktika inspektori tomonidan boshqaruvning belgilangan tartibiga tajovuz qiluvchi huquqbuzarliklar profilaktikasini tashkil etish tushunchasi va ahamiyati